

גליון נושא: 'שטייגען' בבין הזמנים

בס"ד, יום ג' פרשת עקב, יט אב תשע"ה

לע"נ הר"ר חיים מיכל בן הר"ר משה לייב זצ"ל נלב"ע ד' שבט תש"ע ת.נ.צ.ב.ה.

פנינים

'קביעות עתים לתורה'

קביעות עתים בבין הזמנים: בבין הזמנים גם כשאין לו פנאי לעסוק בתורה כדרכו, יש לזכור מה שנפסק בשו"ע (או"ח קנה א) לקבוע עתים לתורה, שמחוץ למצות עסק התורה בכל שעה שיש לו פנאי יש חיוב מיוחד לקבוע עתים לתורה.

סוג הקביעות: יש לדון אם צריך 'זמן' קבוע או צריך 'לימוד' קבוע. ועיין בספר בתורתו יהגה (ח"א פרק י"ח עמוד של"ט) שהוכיח מדברי הסדר היום (דף יד) והכף החיים (קנה יג) והרמ"ע, והשו"ע (או"ח קנה א), וספר יעלזו חסידים (מבעל הפלא יועץ עמוד כ) שצריך זמן קבוע ובדיעבד סגי במה שיש לו לימוד קבוע. מאידך הביא מה שמצינו ברש"י (עירובין סה) ונפסק בשו"ע (רלח ב) ובמ"ב (שם) שיש קביעות עיתם בחוק קבוע ללמוד כך וכך פרקים ליום אף שאין זמנו קבוע, ושאל את הגר"ח קניבסקי שליט"א והשיב לו ששניהם טובים.

למעשה: נחלקו בזה פוסקי זמננו הובא בקובץ 'צהר' (בעריכת הרב אליקים דבורקס ח"ב עמוד קס"א אות ה') שאלה: אם חיוב קביעות עתים לתורה הוא באותו זמן קבוע בכל יום וכגון בשעה ט' לשעה אחת, או דבכל יום יוכל לבחור איזה זמן אחר שירצה ולא בעינן שעה קבועה. תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: מסתבר שתמיד בזמן אחד (א.ה.) קשה שסותר לתשובת הגר"ח שקודם לזה). תשובת הגר"ר חיים פנחס שינברג זצ"ל: יכול להיות באיזה זמן שיבחר.

בישיבת בין הזמנים: כאשר יש לו קביעות לשעות מסוימות בישיבת בין הזמנים יש מעלה מיוחדת שמקיים בכך את הדין של קביעות עתים לתורה, אכן יש לדון שהרי מקבל כסף על לימודו וכתב החיד"א בספרו ברכי יוסף (חלק או"ח סימן קנה ס"ק א') על פי דברי סבו מהר"א אזולאי שיתכן שהלומד בישיבה בעת קבוע ומקבל פרס אותו לימוד אינו עולה לקביעות עתים לתורה. ודבריו הובאו להלכה בשערי תשובה (ס"ק א') ובכף החיים (שם ס"ק ד'), והסיק הכף החיים שמאחר שהברכי יוסף הסתפק בזה יש להחמיר ולקבוע זמן אחר חוץ מזה כי ספק דאורייתא לחומרא.

ביטול ברוב: בדברי חיזוק לקביעות עתים לתורה בכל תקופות השנה, שח האדמו"ר מו"יניץ בעל הישועות משה זצ"ל לפרש הגמ' בשבת (דף לא.) קבעת עתים לתורה? ומדוע לא ישאלו אותו כמה שעות למד ביום. אלא הפירוש שאדם ממוצע כמה שלומד בטל ברוב שהרי היום הוא 24 שעות ורוב בני אדם לומדים בכל יום פחות מ-12 שעות נמצא שהלימוד בטל ברוב, ולכן שואלים אותו אם 'קבעת' עתים לתורה וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואז לא יתבטל ברוב (ש.ק.).

ומצינו סמך לדבריו בספר יעלזו חסידים מבעל הפלא יועץ (עמוד כ') שכתב שהמעלה בקביעות עתים הוא שכיון שהוא קבוע כל קבוע כמחצה על מחצה דמי (כתובות טו.) ורב חסד מטה כלפי חסד (ר"ה יז.) וחשיב רובו ככולו, ובכך יזכה לרב טוב. ❖

ישיבת בין הזמנים

מתן שכרה בצידה: הסדר בישיבת בין הזמנים הוא שעל כל שעת לימוד מקבלים פרס, ישיבה וישיבה ככתבה - ישיבת בין הזמנים לפי שעות / ישיבת רצופות / ישיבת 6 שעות / לפנה"צ לומדים, אחה"צ טיול / ישיבת 'המשך הזמן'. כעין סדר זה קיים בכל יומי דפגרי כגון ששי-שבת, סוף זמן, ועוד.

שאלה: ויש לדון האם מותר ללמוד ב'ישיבת בין הזמנים' על מנת לקבל פרס. האם הוא בכלל מה שכתוב בגמ' (פסחים נד) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ואז מותר ואפילו מצוה יש בזה, או דלמא הוא בכלל מה שאמרו חז"ל במשנה באבות (פ"ד מ"ה) על תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם, ואסור.

ויודגש בזאת: שודאי ופשוט שישיבת בין הזמנים הוא דבר מוכרח בצורה שייסדוהו גדולי ישראל שבלי זה ישנם שיתעצלו בלימוד התורה, והא קמן שכל השנה התלמיד 'משלם' כסף לישיבה בה לומד, ובבין הזמנים התלמיד 'מקבל' כסף, וכל הנדון כאן לברר את שורש הדברים.

1. מחלוקת הרמב"ם עם הכס"מ

תשובה: מכח המשנה באבות שלא יעשה התורה קרדום לחפור בה, פסק הרמב"ם בפיה"מ (אבות ד' ה') וביד החזקה (פ"ג מהל' ת"ת ה"י) שאסור לעסוק בתורה ולהתפרנס מן הצדקה אלא צריך גם לעסוק במלאכה משום שאסור ליהנות מדברי תורה בעוה"ז, וכן גם דעת רבינו יונה באבות (שם) שאין ליהנות מדברי תורה כל עיקר. ודעת הרמב"ם הובא להלכה בטור וברמ"א ובט"ז ובמ"א שאסור להתפרנס מכח הלימוד.

אולם כמה מגדולי הפוסקים חולקים על הרמב"ם והם: הכס"מ הב"ח (יו"ד רמו) והב"י (יו"ד סימן רמ"ו ד"ה ומ"ש) והובא ברמ"א (יו"ד סי' רמ"ו סעי' כ"א) בשם תשובת הרשב"ץ (ח"א קמ"ז) שמותר. והוסיף הב"י שלא נהגו חכמי הדורות כהרמב"ם, ואדרבה ראוי להחזיק ביד הנותנים והמקבלים דאל"כ היתה התורה בטלה ח"ו, ופירש הרשב"ץ את המשנה באבות הנ"ל כשתחילת התעסקותו היתה בשביל לעשות מזה אומנות, אבל אחר שזכה לכתרה של תורה מותר להתכבד ולהתגדל בזה וגם שיפרנסוהו אחרים.

2. היתרים שונים לקחת כסף

גם לדעת הרמב"ם שאוסר לקחת כסף עבור לימוד התורה מצינו כמה היתרים במנהג של לומדי תורה לקחת כסף.

שכר בטלה: הרע"ב והמחזור ויטרי (באבות שם) הביאו את ההיתר של שכר בטלה שנאמר בגמ' כלפי דיינים וה"ה כלפי לומדי תורה. והוסיף במחזור ויטרי שלא שייך לומר שזה בגדר 'תשלום', שאין כל בריה יכולה לשער את התשלום על לימוד התורה, ובהכרח דהוי רק שכר ביטול. והעירוני שלפי טעם זה בשבת שאסור במלאכה ולא שייך שכר בטלה יאסר גם משום שכר שבת וגם משום שכר תורה (מ.ל.).

פרנס: הרע"ב (שם) ורש"י (סוטה דף מ' ד"ה אמר רבי) הביאו היתר שת"ח שמינו אותו לפרנס מותר לקחת יותר מכדי פרנסתו כדי שיהיו מזונתיו בריוח ומתוך כך יהא גדול ויראוי ומאזים בעיניהם ככהן גדול דכתיב ביה הגדול מאחיו ודרשו (יומא יח.) גדלו מאחיו. וכן נפסק ברמ"א בשם האברבנאל (בפירוש מסכת אבות) שכך המנהג בכל מקומות ישראל שהרב של עיר יש לו הכנסה וספוק מאנשי העיר, כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון.

אינו יכול בלי זה: עוד טעם להתיר כתב הרע"ב (אבות ד' ה') והתפארת ישראל (אות לב), והכס"מ (בצד א'), שכל האיסור הוא רק כשיכול להתפרנס באופן אחר. וכן נפסק ברמ"א (יו"ד סימן רמו סעיף כא) בשם רבינו ירוחם ורבינו יונה (נתיב ב') והרמ"ה וז"ל וכל זה בבריא ויכול לעסוק במלאכתו או בדרך ארץ קצת ולהחיות עצמו, אבל זקן או חולה מותר ליהנות מתורתו ושיספקו לו. וביאור הדבר (מ.ל.) דלא חשיב שמרויח ומשתמש בתורה, אלא אדרבה מקבל כדי חייו כהיכי תמצוי שיוכל ללמוד נמצא שהוי לצורך התורה, והרי הושווה לדין מעילה [כמבואר ברע"ב שהחויב מיתה

מנהג ישראל תורה

'עייפות במוח'

הגר"ד פוברסקי שליט"א: בדרשת חיזוק לבין הזמנים (נדפס בקובץ 'חיזוק' בהוצאת 'דרשו' ח"א עמוד נה) אמר בשם 'רופא נאמן' ידיד המשפחה שפעמים מרגישים עיפות במוח וצריך מנוחה קצת, ובשביל זה אין צריך להפסיק לגמרי מלימוד התורה אלא מספיק לעסוק בסוגיא אחרת ממה שלמד קודם.

וביאר הדבר על פי חוקי הטבע כי מוח האדם מורכב מרובות תאים ובכל ענין שעוסק בו נעשה שימוש בתא מסוים ואחר הרבה שעות של שימוש בו הוא מתעייף, אבל ישנם תאים אחרים שעדיין לא השתמש בהם ולכן כאשר עובר לסוגיא אחרת משתמש בתא שלא נתעייף כלל ונותן מנוחה לתא שהתעייף, והוא כעין מה שמצינו בחז"ל שישראל נמשלו ליונה שנחה באחת מכנפיה ופורחת בשניה, וח"ו להפסיק מעסק התורה הקדושה!

הג"ר חזקיהו אברהם ברוידא זצ"ל: ציוה על בנו הג"ר שמחה זיסל ברוידא זצ"ל אתה מוכרח ללמוד אחרונים! - ואכן חזקה עליו פקודת אביו ובימי בין הזמנים למד בספרי הג"ר יצחק אלחנן זצ"ל (דודו זקנו) 'באר יצחק' ו'נחל יצחק' לקיים מצות כיבוד אב, אגב כך עיטר את שולי הספרים הללו בהערות רבות (נסיך ממלכת התורה עמוד 320)

הגר"צ אבא שאול זצ"ל: בעל החלקת יואב חיבר ספר 'קבא דקשייתא' הכולל ק"ג קושיות עצומות, על ספר זה חובר 'קבא דיישובא' ע"י הג"ר דוד אברהם מנדלבוים שליט"א, שהביא תירוצים מכל גדולי הדור בדור האחרון, כגון הגרש"ז אורבאך זצ"ל הגרי"ש אלישיב זצ"ל הג"ר נתן גשטטנר זצ"ל הגרי"ש הלוי ואזנר זצ"ל הג"ר בנימין זילבר זצ"ל ועוד מגדולי ישראל.

כאשר פנה להגר"צ אבא שאול זצ"ל שיכתוב לו תשובות להכניס לספר, אמר לו הגר"צ שבאמצע הזמן אין לו פנאי לענות על שאלותיו. בבין הזמנים בא אליו וביום אחד שנסע לנופש היה לו זמן וענה לו בגאונות מופלאה תירוצים על כל הק"ג קושיות של הקבא דקשייתא, והכל בעל פה בלי לפתוח ספרים (ב.ה.).

הג"ר חיים ברלין זצ"ל: בנו הבכור של הנצי"ב מוולוז'ין שימש כרב בעיר קוברין שבפולין ואח"כ בעיר יליסובטגרד שברוסיה. בספרו שו"ת נשמת חיים (סימן קלד) הוא מתנצל לשואל על שלא השיב לו מיד ומבקש שידונו לכף זכות, שעסוק להכשיר בתי הריחיים, ולהכין קמחא דפיסחא, ולהשיב דבר ה' הלכה למעשה, ושיעורים הקבועים דבר יום ביומו, והיום הזה יומא דפגרא, לקחתי לי החופש להשתעשע מעט עם מעכת"ה, ולהשיב לו על מכתבו. ❖

בידי שמים הוא מדין מעילה בהקדש. ועי' ברש"ש (באבות שם) שזה קאי כמ"ד דמעילה במיתה ולא רק בלאו] וכיון שבלי הכסף לא ילמוד נמצא שזה צורך התורה ואינו מעילה.

וכן מבואר בש"ך (יו"ד רמ"ו ס"ק כ') שאל"כ לא ילמוד נמצא שהכסף הוא הכשר ללימוד דוגמת יששכר וזבולון. ויסודו בדברי המהר"ל (נתי"ע נתיב התורה פ"ז) שהרי זה כמשתמש בכלי הקודש לצורך עבודת הקודש. וכן כתב בשו"ע הרב (הלכות ת"ת פ"ד ט"ו) להתיר אם עושה כן לצורך התורה ולא לצורך עצמו דהרי זה משתמש בה לצרכה. וכ"כ הספורנו (אבות פ"ד ה) שהמתפרנס ללמוד או ללמד או לדבר מצוה אין זה נהנה כלל שכבר אמרו מצוות לאו ליהנות ניתנו.

וכעין זה כתב הביאור הלכה (סימן רלא) בשם הדבר שמואל (שו"ת סימן קלח) שגם הרמב"ם מודה שאם לפי צורך השעה והמקום אי אפשר להתקיים תלמודו בידו אלא בסיפוק צרכיו ע"י אחרים ודאי מותר לו לקחת. ובזמננו מצוי מאוד היתר זה שהכסף הוא רק היכי תמצא לסלק את הטרדות כגון לתשלום 'ביבי סיטר' והוצאות הנסיעות, ואז מותר לכתחילה לקחת כי זה הכשר מצוה ולא בתורת תשלום, וכתב בספר בתורתו יהגה (עמוד רה) שהסטייפלער אמר בשם הגר"ח

הערות מבני החבורה

כוונה עושה מצוה

שאלה: הלומד בישיבת בין הזמנים מה צריך לעשות כדי שלא יפסיד מצות לימוד תורה?

תשובה: יכון שלומד בשביל מצות תלמוד תורה ולא לשום מטרה אחרת והכסף הוא רק תמריץ. דהנה מבואר בב"ח (יו"ד רמ"ו ס"ק טו) שאם מתכוון לשם ממון לא חשיב לשמה ולא יתכן להתגדל ולהתעשר אלא יעסוק בתורה לשמה וסוף העושר והכבוד לבוא. וכההיא דנדרים (דף סב) אל תעשם עטרה להתגדל בהם. ועיין **בתשב"ץ** (ח"א קמ"ז עמ' נ"ד) שהלומד להרויח כסף או כבוד אין לו שכר בתלמודו לעוה"ב שהרי לא נתכוון אליו. ועוד רוח יש כשמכוון שמקיים בכך דברי הנפש החיים (שער ד' פרק ז') שיחשוב לשמה כשמתחיל ללמוד. וע"ע במ"ב (סימן ס' ס"ק ז') ולמצוה מן המובחר כו"ע מודים דצריך כונה.

אם שלא לשמה פוסל את המצוה: והנה מצינו בגמ' (פסחים נ:): לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. אולם לא נתברר בגמ' האם יש קיום מצוה בזמן שעוסק בתורה שלא לשמה, או דלמא חסר בכוונת המצוה, דהא קי"ל דמצוות צריכות כוונה.

ולכאורה מצינו מחלוקת בענין זה - **דעה ראשונה:** דהנה מבואר בשו"ע (סימן ל"ח סעיף ח') לגבי דין עוסק במצוה פטור מן המצוה, שכותבי ספרים תפילין ומזוזות וכל העוסקים במלאכת שמים ופטורים בזמן מלאכתן מק"ש תפילה ותפילין. וכתב המשנה ברורה (ס"ק כד) בשם המגן אברהם (ס"ק ח) ודוקא אם עיקר כוונתם כדי להמציאן למכור למי שצריך להם אבל אם עיקר כוונתם רק להשתכר לא מיקרי עוסק במצוה: והוסיף הביאור הלכה (ד"ה הם ותגריהם) שגם באופן שכונתו להרויח ממון אם כוונתו בשוה גם לשם מצוה מיקרי עוסק במצוה, וכענין מה שפסק הא"ר (או"ח תקפ"ט סק"ח) לענין תקיעת שופר. אכן הביאור הלכה נחלק על המ"א והסיק שדוקא בתגרי תפילין שעיקרו למסחר אז מעכב הכוונה לשם מצוה, אבל דבר שעיקרו מצוה כגון מחזיר אבידה וכתובת סת"ם וכהאי גוונא אף שלא יכון לשם מצוה הפעולה גופא הוא בכלל עוסק במצוה.

ועיין עוד בביאור הלכה (סימן ע' ד"ה היה עוסק) לענין עוסק בצרכי רבים ומקבל שכר שאם כונתו לשניהם מקרי עוסק במצוה. ועיין בביאור הלכה (סימן תר"מ סעיף ז' ד"ה שלוחי מצוה) בשם **הכתב סופר** ששלוח מצוה שעיקר כונתו להנאה לא מיקרי עוסק במצוה.

דעה שניה: אכן החזו"א (אה"ע סי' קכ"ט ס"ק י"ג) פליג וסובר שגם המקיים מצוה לא לשמה כגון לשם כבוד או ממון אפילו אם אותם כוונות הם העיקר אצלו ולא כוונת המצוה אעפ"כ יוצא יד"ח, ואין בזה חסרון מצד מצוות צריכות כוונה כיון שלמעשה יודע שיוצא בזה ידי חובת המצוה, וגם על זה אמרו לעולם יעסוק אדם וכו'. וכן משמע בספר **חרדים** (עמוד כ"ג) שגם שלא לשמה מיקרי מצוה אלא שאינו מן המובחר. **דעה שלישית:** בספר **ערבי נחל לבעל הלבושי שרד** (האזינו קלה) דאפילו נעשית סתמא דהיינו דבר הממוצע בין לשמה ובין שלא לשמה ג"כ אינה נחשבת למאומה וכמו שפסק היר"ב לענין שופר הובא במ"א (הלכות ר"ה סו"ס תקפ"ט) לענין מי שבא לביהכנ"ס עיי"ש.

נמצא: לדעת המ"א אם לומד בעיקר בשביל הכסף ולא כיון להדיא לשם מצוה יתכן שלא קיים מצות תלמוד תורה, אבל לדעת הביאור הלכה והחזו"א אף כשלומד בעיקר לשם כסף קיים מצות תלמוד תורה, אכן כשמכוון להדיא לשם מצוה לכו"ע הוי מצוה. ❖

מוולאזין זצ"ל שבאופן הזה אינו עושה התורה קרדום לחפור בה אלא קרדום ללמוד בה וזה מותר. **לסיכום:** יש לחלק בין אם צריך את הכסף לפרנסתו כדי שיוכל להמשיך לעסוק בתורה שאז לכו"ע מותר לקבל כסף, לבין אם לוקח את הכסף כרווח נקי מהצד שאז נחלקו הפוסקים אם מותר לקבל. **לומד לשם שמים:** וע' של"ה (מס' שבועות לב ד') שכל האיסור הוא רק אם מלכתחילה לומד לשם ממון וכבוד, אבל כשלומד לש"ש מותר לו להתפרנס מן הצדקה. **מקבלים עליהם:** ועי' בספר **ראשון לציון** (לבעל האור החיים הקדוש, יו"ד ר"מ סכ"א), **ובדרישה** (יו"ד ס' ר"מ ס"ק י') שהאיסור דוקא כשמטיל עצמו על הציבור אבל כאשר הציבור מקבלים עליהם להחזיק את הרב שלהם ולנהוג בו

כבוד גם הרמב"ם מודה שמותר דזהו כבוד התורה. לכבוד התורה: בר' יונה על אבות שם כתב שאם כונת החכם לכבוד התורה ולא לכבודו בלב שלם מותר, ובר' יונה (ברכות ה') הוסיף שעל זה נאמר יעלזו חסידים בכבוד. להנאת הנותן: ברמב"ם בפיה"מ ובתפארת ישראל (באבות שם) כתבו שאם נותנים לו מתנה, וכונת הנותן להנאת עצמו או לכבוד עצמו אז אפילו ת"ח עשיר רשאי לקבלו. מחוסר מקום בגליון: לא הושלם כל החומר בנושא זה.

צומק הפס

אתרונות, הצרות, והארות. נ"ד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823